

“Reiz uz upes” ir viena no jaukākajām un aizraujošākajām jaunajām grāmatām, ko pēdējā laikā esmu lasījusi. Diāna Seterfilda ir izcila stāstniece, viņas valoda plūst, tumšas maģijas iedvesmota, strauji un valdzinoši, dziļi un burvīgi. Dāvājiet sev prieku, izlasot šo romānu!

Madelīna Millere, romāna “Kirke” autore

Diānas Seterfildas meistarīgais vēstījums ievilina lasītāju apburošā stāstā, kas līdzīgi upei, kura ir sižeta centrā, vijas un plūst, metot neskaitāmus intriģējošus likločus. Straume mūs ievēl sižeta dziļē un aizved ceļojumā uz brīnumaini spilgtu iztēles valstību.

M. L. Stedmena, romāna “Gaisma okeānā” autore

Šī grāmata mani pilnībā apbūra! Patiesi izcils romāns!

Ruta Hogana, romāna “Pazaudēto lietu glabātājs” autore

Romāns “Reiz uz upes” spēj panākt to, ko mēs ceram baudīt katrā grāmatā, – tas pārņem lasītāju savā varā jau no pirmās lappuses, tur gūstā sižeta vidusdaļā, pēc tam noslēgumā atvērās priekpilnā un pārdomas rosinošā noskaņā. Esmu sajūsmā par to!

Renē Naita, romāna “Atruna” autore

Lai cik labi tiktu izplānots romāna sižets, vissvarīgākā loma ir tā varoņu dzīvīgumam un spilgtumam. Šajā ziņā rakstniece Diāna Seterfilda ir īpaši talantīga, un lasītājs ar aizrautību seko līdzī varoņu likteņiem visa šī brīnišķīgā romāna garumā.

The Times

Romānā “Reiz uz upes” Diāna Seterfilda jau atkal vārdiem liek dziedāt. Ir vērts doties ceļojumā pa Temzu kopā ar viņu!

Independent

DIANE
SETTERFIELD

ONCE UPON
A RIVER

A NOVEL

DIĀNA
SETERFĪLDA

REIZ UZ UPES

R O M Ā N S

No angļu valodas tulkojusi
Aija Čerņevska

821.111-31

Se 843

Diane Setterfield

ONCE UPON A RIVER

Copyright © Third Draft Limited 2018

Cover design © Alex Merto

Cover illustration © Two cranes on the edge of a pond (W/C on paper),

Indian school, (17th century) / Musee Guimet, Paris, France / Bridgeman Images;

© Swans, 2007 (Oil on canvas), Wright, Liz (b. 1950) / Private collection /

Bridgeman Images

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Tulkojums latviešu valodā, Aija Čerņevska, 2021

© Mākslinieciskais noformējums, literārā apdare, izdevums latviešu valodā

Apgāds Zvaigzne ABC, 2021

ISBN 978-9934-0-9460-6

*Veltīts manām māsām Mendijai un Polai.
Bez jums es nebūtu es pati.*

*Aiz šīs pasaules robežām atrodas citas.
Dažās vietās šo robežu var šķērsot.
Šī ir viena no tādām vietām.*

1. daļa

Stāsts sākas...

Reiz bija kāds krodziņš, kas miermīlīgi mita Temzas krastā Redkotā, dienas gājiena attālumā no upes iztekas. Šī stāsta darbības laikā Temzas augštecē bija daudz dažādu krodziņu, un ceļinieks varētu labi piedzerties katrā no tiem, taču līdztekus parastajam eilam un sidram katrs krodziņš piedāvāja vēl arī kādu īpašu baudījumu. “Sarkanā Lauva” Kelmskotā bija muzikāls – baržu kuģotāji vakaros spēlēja vijoles, un siera sējēji dziedāja sērīgas dziesmas par zudušu mīlestību. Inglšēmā bija “Zaļais Drakons” – tabakas dūmu apvīta pārdomu oāze. Azartspēļu cienītājiem istā vieta bija “Ērzelis” Ītonheistingsā, bet kaušļiem vienmēr atradās iemesls izvicināt dūres “Arklā”, kas atradās Baskotas pievārtē. Arī krodziņš “Gulbis” Redkotā varēja piedāvāt savu īpašu izklaidi. Tajā pulcējās stāstnieki.

“Gulbis” bija ļoti sens krodziņš, varbūt vissenākais no visiem apkārtējiem. Tas bija uzbūvēts trīs daļās: viena bija veca, otra – ļoti veca, bet trešā – pat vēl vecāka. Šos dažādos elementus apvienoja kopīgs niedru jumts, ķērpji, kas auga uz senajiem akmeņiem, un efejas, kuras vijās augšup pa sienām. Vasarā pilsetnieki ieradās šeit pa jauno dzelzceļa līniju noīrēt “Gulbi” plankandibena laivu vai smailiti un pavadīt pēcpusdienu, vizinoties pa upi ar līdzpaņemto eila pudeli un piknika grozu, bet ziemā visi krodziņa viesi bija vietējie, kas pulcējās ziemas telpā. Tā bija vienkārša telpa krodziņa senākajā daļā ar vienu logu kā šaujamlūku biežajā mūra sienā. Dienas laikā pa šo logu pavērās

skats uz Redkotas tiltu un upes straumi, kas plūda zem tā trim rāmajām arkām. Bet naktī (un šis stāsts sākas tieši naktī) tilts grima melnā tumsā, un tikai tad bija īsti labi saklausāma lielu plūstoša ūdens masu klusā un nebeidzamā šalkoņa un saskatāma tumšā, bezgalīgā plūsma, kas viļņojās un vijās ārā aiz loga, kādas noslēpumainas dzelmeņu enerģijas tumši izgaismota.

Neviens īsti nezina, kā “Gulbī” sākās stāstnieku tradīcija, bet kāds nopelns tur varēja būt Kaujai pie Redkotas tilta. 1387. gadā, piecsimt gadus pirms tās nakts, kad sākās šis stāsts, pie Redkotas tilta satikās divas varenas armijas. Kas ar ko un par ko cīnījās, būtu jāskaidro pārāk gari, bet iznākums bija tāds, ka šajā kaujā krita trīs cilvēki – bruņinieks, ieroču nesējs un zēns –, bet vēl astoņsimt dvēseles gāja bojā, noslikstot purvos, mēģinot bēgt. Jā, tieši tā. *Astoņsimt dvēseles*. Tur ir daudz, ko stāstīt. Šo kareivju kauli guļ dzīlēs zem tagadējo ūdenskrešu laukiem. Redkotas apkārtnē ļaudis audzē ūdenskreses, novāc tās, sakrauj kastēs un sūta ar baržām uz pilsētu, bet paši tās neēd. Tās ir rūgtas, viņi sūdzas, tik rūgtas, ka cērt mēlē, turklāt kurš gan gribēs ēst lapas, kas barojušās no rēģiem? Ja jau tepat pie mājas sliekšņa notikusi tik slavēta kauja un mirušo trūdi indē dzeramo ūdeni, ir gluži saprotams, ka cilvēki grib stāstīt par to vēl un vēlreiz. No lielas atkārtotības viņi pamazām apgūst stāstīšanas meistarību. Un pēc tam, kad lielie satraukumi bija pierimuši un ļaudis pievērsa uzmanību citiem notikumiem, kas gan būtu pašsaprotamāk kā pielietot šo apgūto jauno prasmi citos nostāstos? Pēc piecsimt gadiem vietējie ļaudis joprojām stāsta par Kauju pie Redkotas tilta piecas vai sešas reizes gadā, īpašos gadījumos.

“Gulbja” saimniece bija Margo Okvela. Šis krodziņš piedēra Okvelu dzimtai tik ilgi, cik vien kāds varēja atcerēties, un, gluži iespējams, visu “Gulbja” pastāvēšanas laiku. Pēc likuma viņas vārds bija Margo Blisa, jo viņa bija precējusies, taču likumi vairāk ir spēkā pilsētās, un šeit, “Gulbī”, viņa joprojām bija Okvela. Margo bija glīta sieviete, vecumā tuvu sešdesmit

gadiem. Viņa spēja cilāt mucas bez citu palīdzības un varēja lepoties ar tik izturīgām kājām, ka nekad nevajadzēja apsēsties, lai atpūstos. Daži mēloja, ka Margo arī naktīs guļot stāvus, taču viņa bija laidusi pasaulē trīspadsmit bērnus, tātad, protams, kādreiz bija gan nācies apgulties. Viņa bija iepriekšējās krodziņa saimnieces meita, un arī viņas vecāmāte un vecvecmāte bija vadījušas šo krodziņu pirms tam, un neviens nebrīnījās, ka Redkotas “Gulbī” noteicējas ir sievietes. Tā tas vienkārši bija.

Margo vīrs bija Džo Bliss. Viņš bija dzimis Kemblā, divdesmit piecas jūdzes augšup pa straumi, pavisam tuvu vietai, kur Temza iznirst no zemes kā sīka tērcīte – nekas daudz vairāk par rasas mitrumu zālē. Blisu ģimenes ļaudīm bija vājas plaušas. Tie piedzima mazi augumā un slimīgi, un daudzi aizgāja viņšaulē, neko arī nepaaugušies. Blisu bērni, stiepjoties garumā, kļuva arvien vājāki un bālāki, līdz izdzisa pavisam – parasti pirms desmit gadu sasniegšanas un bieži nenodzīvojot pat divus gadījumus. Tādi veiksminieki kā Džo sasniedza pieaugušo vecumu mazāki augumā un trauslāki nekā vairākums pārējo. Ziemā viņu elpa čerkstēja, deguns tecēja un acis asaroja. Viņi bija laipni ļaudis ar maigu skatienu un liksmi draisku smaidu sejā.

Astoņpadsmit gadu vecumā, būdams bārenis un nederīgs fiziskam darbam, Džo bija atstājis Kemblu, lai dotos pasaulē meklēt laimi, tikai pats gan nezinādam, kā to paveikt. No Kemblas varētu iet projām dažādos virzienos, taču upei ir savs pievilksanas spēks, un dīvaini būtu tam pretoties. Tā nu viņš nonāca Redkotā un, sajutis slāpes, iegriezās krodziņā atveldzēties. Trauslā izskata jauneklīs ar nepaklausīgo melno matu ērkuli, kas izcēlās pret bālo seju, neviena nepamanīts, klusi sēdēja pie eila glāzes, ar apbrīnu vērodams krodziņa saimnieces meitu un klausīdamies citu viesu stāstus. Viņam šķita aizraujoši atrasties tādu cilvēku vidū, kuri skaļi un atklāti pavēsta nostāstus, kādi mituši un rosījušies Džo prātā jau kopš bērnības. Kādā klusuma pauzē viņš atvēra muti, un atskanēja: *Reiz sensenos laikos...*

Tajā dienā Džo Bliss atklāja savu aicinājumu. Temza bija viņu atvedusi uz Redkotu, un Redkotā viņš palika. Pēc nelielas vingrināšanās viņš atklāja, ka var pielāgot mēli visdažādākajiem vēstījumiem – baumām, vēstures stāstiem, vietējām tradīcijām, tautas vai brīnumu pasakām. Ar izteiksmīgajiem sejas vaibstiem Džo spēja paust pārsteigumu, bijīgas trīsas, atvieglojumu, šaubas un jebkādas citas izjūtas kā īsts aktieris. Kur nu vēl viņa uzacis! Tik krāšņi melnas – tās izteica domu tikpat skaidri kā vārdi. Tās savilkās kopā, kad tuvojās liktenīgs pavērsiens, notrīsēja, aicinot pievērst īpašu uzmanību kādai detaļai, un zīmīgi izliecās, kad atklājās stāsta varoņa patiesā būtība. Vērojot Džo uzacis, pievēršot uzmanību to sarežģītajai dejai, klausītāji sāka pamanīt smalkas nianšes, kas citādi būtu paslīdējušas garām. Jau dažu nedēļu laikā, kopš bija pasācis viesoties “Gulbī”, viņš bija iemācījies pakļaut klausītājus stāstu varai. Arī Margo bija nonākusi viņa burvestību gūstā, tāpat kā viņš – meitenes skaituma varā.

Mēneša beigās Džo kājām devās sešdesmit jūdzes uz kādu pilsētu, kas atradās visai tālu no upes, lai piedalītos stāstnieku konkursā. Protams, viņš ieguva augstāko godalgu un par visu saņemto naudu nopirka gredzenu. Džo atgriezās mājās pelēks no pārguruma, bezspēkā iekrita gultā un nedēļu nespēja piecelties, bet pēc tam metās uz ceļiem Margo priekšā, lūdzot viņas roku un sirdi.

– Es gan nezinu... – viņas māte šaubījās. – Vai viņš spēj strādāt? Vai spēj pelnīt iztiku? Kā viņš varēs rūpēties par ģimeni?

– Skaties, kādi ir ieņēmumi, – Margo atgādināja. – Redzi, cik daudz labāk mums sokas, kopš Džo sāka stāstīt stāstus. Iedomājies, mamm, kas būs, ja es atteikšos precēties ar viņu! Tad viņš varētu doties prom no šejienes. Un kas būs tad?

Tā tiešām bija. Tagad cilvēki nāca uz krodziņu biežāk, no lielākas tālienes un uzkavējās ilgāk, lai klausītos Džo stāstus. Tie visi pirka dzērienus. “Gulbja” darbība plauka.

– Bet kā tad visi tie spēcīgie, glītie puisi, kas nāk šurp un apjūsмо tavu skaistumu... Vai labāk nederētu kāds no tiem?

– Es gribu tieši Džo, – Margo stingri palika pie sava. – Man patīk viņa stāsti.

Un notika pēc viņas prāta.

Tas viss bija gandrīz četrdesmit gadus pirms šī stāsta notikumiem, un šajā laikā Margo un Džo bija izaudzinājuši lielu ģimeni. Divdesmit gadu laikā tie bija radījuši divpadsmit veselīgas meitas. Tām visām bija Margo biezie, brūnie mati un izturīgās kājas. Viņas izauga par krāšņām jaunām sievietēm ar bezrūpīgu smaidu un liksmu raksturu. Tagad visas jau bija precējušās. Viena bija mazliet apaļāka, cita – mazliet tievāka, viena – mazliet garāka, cita – mazliet īsāka, viena – mazliet tumšāka, cita – mazliet gaišāka, tomēr visādi citādi meitas bija tik ļoti līdzīgas mātei, ka viesi nespēja viņas atšķirt, tāpēc, kad viņas nāca izpalīdzēt krodziņā lielas rosības brīžos, visi tās dēvēja kopīgā vārdā – mazās Margo. Pēc meiteņu laišanas pasaulē Margo un Džo ģimenes dzīvē bija iestājies pieklusums, un viņi abi jau domāja, ka bērnu radīšanas laiks palicis pagātnē, bet tad nāca pēdējā grūtniecība, un ieradās Džonatans, viņu vienīgais dēls.

Ar īso kaklu un apaļo kā pilnmēness seju, mandeļveida acīm ar izteiktu slīpumu uz augšu, smalki veidotajām ausīm un degunu, mēli, kas šķita pārāk liela pastāvīgi smaidošajai mutei, Džonatans nebija līdzīgs citiem bērniem. Paaugoties kļuva skaidrs, ka viņš arī citādā ziņā atšķiras no tiem. Tagad viņam jau bija piecpadsmit gadi, taču, kamēr citi šāda vecuma pusaudži nepacietīgi ilgojas drīzāk kļūt pieauguši, Džonatans bija gatavs labprāt pavadīt visu mūžu tepat krodziņā kopā ar māti un tēvu, neko citu nekārojot.

Margo joprojām bija spēcīga un glīta sieviete, Džo mati bija nosirmojuši, taču uzacis palikušas tikpat tumšas kā jaunībā. Viņam tagad bija sešdesmit, un tas Blisu ģimenē bija gluži aizvēsturisks vecums. Ļaudis izskaidroja šo ilgo mūžu ar Margo bezgalīgajām rūpēm par vīru. Dažos pēdējos gados viņš laiku

pa laikam mēdza tā savārgt, ka bija jāguļ gultā divas vai trīs dienas pēc kārtas ar aizvērtām acīm. Džo nebija aizmidzis – nē, šajā laikā viņš bija iegrimis kādā vēl dziļākā nebūtībā par miegu. Margo uztvēra šos savārguma brīžus mierīgi. Viņa kurināja uguni krāsni, lai gaiss būtu sausāks, saudzīgi lēja vīram starp lūpām atdzesētu buljonu, sukāja viņa matus un pieglauđa uzacis. Citi ļaudis raizējās, redzot, kā viņš ikreiz ar mokām ievēl elpu, it kā svārstoties uz dzīvības un nāves robežas, bet Margo nesatraucās nenieka. – Nevajag raizēties, gan viņš izķepurosies, – viņa mierināja. Un tā arī notika. Viņš bija no Blisu dzimtas, un tas arī viss. Upe bija iesūkusies viņa ķermenī un pārpurvojusi plaušas.

Bija saulgriežu nakts, visgarākā nakts gadā. Jau nedēļām ilgi dienas saruka īsākas – vispirms pamazām, pēc tam straujāk, tā ka tagad satumsa jau agrā pēcpusdienā. Kā jau labi zināms – kad mēnesnīcas stundas kļūst garākas, cilvēki vairs nespēj pakļauties mehānisko pulksteņu stingri regulārajai gaitai. Tiem uznāk snaudiens pusdienlaikā, sapņi nomoda stundās un bezmiegs piķamelnā naktī. Tas ir maģijas laiks. Un, tāpat kā robežas starp nakti un dienu izdilst pavisam plānas, pagaist arī robežas starp dažādām pasaulēm. Sapņi un nostāsti saplūst ar dzīvē pieredzēto, dzīvie un mirušie uz mirkli sastopas savās gaitās, pagātne un tagadne saskaras un pārklājas. Var notikt negaidīti brīnumi. Vai saulgriežiem bija kāda saistība ar dīvainajiem notikumiem “Gulbī”? Par to lasītājiem būs jāspriež pašiem.

Tagad, kad ir pavēstīts viss, kas bija jāzina iepriekš, stāsts var sākties.

Tajā vakarā “Gulbī” sapulcējušies viesi bija pastāvīgie apmeklētāji. Galvenokārt grants racēji, krešu audzētāji un baržu matroži, taču bija arī laivu labotājs Beszants, tāpat arī Ouens Olbraits, kurš pirms pusgadsimta bija devies pa upi uz jūru un pēc divdesmit gadiem atgriezies kā bagāts vīrs. Tagad Olbraits cieta no artrīta, un tikai stiprs eils un stāsti spēja mazināt sāpes

kaulos. Vīri sēdēja krodziņā jau kopš krēslas iestāšanās, tukšojot un atkal piepildot glāzes, izkratot pelnus no pipēm un no jauna uzpildot tās ar smaržīgu tabaku, un stāstot stāstus.

Olbraits atkal bija pievērsies Kaujai pie Redkotas tilta. Pēc piecsimt gadiem katrs stāsts kļūst mazliet apnicīgs, tāpēc stāstnieki bija atraduši veidu, kā atsvaidzināt tā vēstījumu. Daži stāsta elementi bija nemainīgi saskaņā ar tradīciju – armijas, to sadursme, bruņinieka un tā ieroču nesēja nāve, astoņsimt nosliukušie vīri –, bet uz zēna nāvi tas neattiecās. Par viņu nebija zināms gandrīz nekas, vien tas, ka viņš bija zēns, atradās pie Redkotas tilta un tur gāja bojā. Šajā zināšanu tukšumā radās izgudrojumi. Katrā nākamajā stāstījumā “Gulbja” viesi piecēla nezināmo zēnu no mirušajiem, lai sūtītu viņu citādā nāvē. Visu šo gadu laikā viņš bija gājis bojā neskaitāmas reizes un arvien dīvainākos un izklaidējošākos veidos. Kad stāstnieks ir ķēries pie stāsta, viņam ir liela rīcības brīvība – taču nelaime piemeklēs katru svešu “Gulbja” apmeklētāju, kurš arī mēģinās atļauties ko tādu. Ko pats zēns domāja par tādu regulāru augšāmcelšanu, nav iespējams uzzināt, tomēr doma ir tāda, ka mirušo atdzīvināšana “Gulbī” nav nekāds retums, un šo detaļu ir vērts iegaumēt.

Šovakar Ouens Olbraits uzbūra zēnu jauna cirka artista izskatā, kurš bija ieradies izklaidēt kareivjus, kamēr tie gaidīja pavēles. Žonglējot ar nažiem, viņš paslidēja dubļos, un naži sabira viņam visapkārt, ieduroties slapjajā zemē, tikai pats pēdējais krītot trāpīja viņam tieši acī, nogalinot vienā mirklī vēl pirms kaujas sākuma. Šis jauninājums izraisīja atzinīgu murdoņu, ko ātri aplūsināja, lai stāsts varētu turpināties, un no tā brīža vēstījums risinājās lielākoties tāpat kā parasti.

Pēc tam sekoja pauze. Nebija pieklājīgi pārāk ātri uzbāzties ar jaunu stāstu, iekams iepriekšējais vēl nebija īsti apdomāts.

Džonatans bija klausījies uzmanīgi.

– Kaut es mācētu stāstīt stāstus! – viņš noteica.

Viņš smaidīja – Džonatans bija allaž smaidīgs zēns –, taču balsij bija skumju pieskaņa. Viņš nebija muļķis, tomēr skola

bija viņu samulsinājusi – citi bērni tur apsmēja viņa neparasto seju un savādo izturēšanos, un viņš bija spējis to paciest tikai dažus mēnešus. Viņš tā arī nebija iemācījies ne lasīt, ne rakstīt. Krodziņa pastāvīgie ziemas viesi bija pieraduši pie Okvelu puikas ar visām viņa dīvainībām.

– Pamēģini, – Olbraits ieteica. – Pastāsti mums kaut ko.

Džonatans to apdomāja. Tad atvēra muti un saspringti gaidīja, kas no tās atskanēs. Neatskanēja nekas. Viņa seja savillkās smieklu grimasē un pleci sāka cilāties jautrībā par sevi.

– Es nevaru! – viņš iesaucās, kad bija atguvies. – Nevaru neko pateikt!

– Nu tad kādu citu vakaru. Tu vispirms mazliet pavingrinies, un tad mēs tevi uzklausīsim, kad būsi gatavs.

– Pastāsti tu kaut ko, tēt, – Džonatans ieminējās. – Lūdzu!

Šis bija Džo pirmais vakars atkal ziemas telpā pēc kārtējā savārguma. Viņš visu laiku bija bāls un kluss. Neviens negaidīja no viņa stāstus šādā sagurumā, taču pēc dēla lūguma Džo laipni pasmaidīja un pavērsa skatienu augšup uz telpas stūri, kur griesti ilgajos gados bija tumši nokvēpuši no krāsns un tabakas dūmiem. Džonatanam šķita, ka tēva stāsti nāk tieši no šī stūra. Kad Džo skatiens atgriezās pie klausītājiem, viņš jau bija gatavībā un atvēra muti, lai sāktu.

– Reiz senos laikos...

Tad atvērās durvis.

Bija jau pārāk vēls jauniem viesiem. Lai kas arī būtu šis nācējs, tas nesteidzās brāzties iekšā. No aukstās vēja pūsmas sašūpojās sveču liesmiņas, un piedūmotajam gaisam piejaucās ziemīgās upes drēgnums. Viesi ziņkāri pacēla acis.

Katrs to redzēja, taču krietnu brīdi visi palika kā sastinguši. Viņi centās aptvert, kas īsti ir acu priekšā.

Svešais vīrs – ja vien tas bija vīrs – bija stalta auguma un spēcīgs, taču viņa galva bija baisi izķēmota, un visi bija neizpratnē par to. Vai tas bija kāds briesmonis no tautas pasakām? Vai viņi bija aizmiguši un šis ērms rādījās murgos? Deguns bija

greizi sašķiebtis un saplacināts, bet zem tā pavērās ar tumšām asinīm pieķepusi mute. Tas jau tāpat bija pietiekami šaušalīgs skats, bet šis briesmu radījums vēl turēja rokās palielu teātra lelli ar seju, rokām un kājām vaska bālumā un cieši pie galvas pielipušiem matiem.

Beidzot atnācējs izrāva viesus no sastinguma. Viņš vispirms ieurojās, izkļiedzot briesmīgu vaidu, tikpat izķēmotu kā mute, no kuras tas nāca, pēc tam sagriļojās un sašūpojās. Divi fermas kalpi pielēca no soliem pēdējā brīdī, lai saķertu viņu aiz padusēm, apturot kritienu un neļaujot sadauzīt galvu pret grīdas akmens plāksnēm. Tajā pašā brīdī arī Džonatans Okvels pielēca no sēdekļa pie krāsns, izstiepis rokas, un tajās iekrita lelle ar iespaidīgu svaru, kas bija negaidīti viņa locītavām un muskuļiem.

Attapušies no pārsteiguma, viesi uzcēla bezsamaņā nonākušo svešinieku uz kāda galda. Viņi pievilka klāt vēl vienu galdu, lai varētu uz tā novietot gulētāja kājas. Kad viņa augums bija noguldīts un iztaisnots, visi sastājās apkārt, gaismojot ar svecēm un lampām.

Svešinieka plakstiņi neietrīsējās.

– Vai viņš ir miris? – Olbraits iejautājās.

Apkārt atskanēja neskaidra murdoņa, un pieres domīgi saraucās.

– Iepļaukājiet viņam pa seju, – kāds ieteica. – Varbūt no tā atjēgsies.

– Malciņš sīvā varētu palīdzēt, – ieminējās kāds cits.

Margo ar elkoņiem izlauza ceļu pie galda un nopētīja gulētāju. – Neuzdrīkstieties pļaukāt viņu! Seja tāpat jau tik ļoti cietusi. Un arī nelejiet neko rīklē. Tikai pagaidiet brītiņu.

Margo pagriezās atpakaļ pret sēdekli pie krāsns. Uz tā bija dīvāna spilvens; viņa paņēma to un atnesa uz telpas vidu pie gaismas. Sveču spīdumā viņa pamanīja uz kokvilnas auduma sīku, baltu punktiņu. Paurbinot to ar nagu, Margo izvilka spalviņu. Viesi vēroja viņu kā apburti, izbrīnā plati ieplestām acīm.

– Es gan šaubos, vai varēsi pamodināt mironi ar kutināšanu, – ieminējās kāds grants racējs. – Un dzīvu arī ne – tikai ne šādā stāvoklī.

– Es negrasos viņu kutināt, – Margo atteica.

Viņa nolika spalviņu uz svešā vīra lūpām. Visi to vēroja. Kādu brīdi nenotika nekas, bet tad mīkstākie, vieglākie spalvas pavedieni notrīsēja.

– Viņš elpo!

Taču atvieglojumu drīz nomainīja jauns apjukums.

– Bet kas viņš tāds ir? – noprasīja viens baržas matrozis.
– Vai kāds viņu pazīst?

Sākās satrauktu balsu murdoņa, visiem apspriežot šo jautājumu. Viens apgalvoja, ka pazīstot visus, kuri dzīvo upes krastā no Ītonas pils līdz Daksfordai, kas bija apmēram desmit jūdžu gabals, un bija pārlicināts, ka šis vīrs nav pazīstams. Kādam citam māsa dzīvoja Lečleidā, un viņš droši zināja, ka neesot nekad redzējis šo vīru tur. Trešais ieminējās, ka varbūt kaut kur it kā esot redzējis šo zelli, taču, jo ilgāk viņš lūkojās, jo mazāk bija gatavs uz to saderēt. Ceturtais gudroja, ka varbūt viņš ir klaidonis – upes čigāns, jo tieši šajā gada laikā tie ar laivām dodas lejup pa straumi šinī upes posmā, aizdomu pilnu skatienu pavadīti, un visi vietējie uzreiz steidzas vakaros kārtīgi aizslēgt māju durvis un ienest iekšā visu mantību, ko varētu paņemt. Taču ar tādu smalku vilnas žaketi un dārgiem ādas zābakiem – nē. Šis nebija nekāds noskrandis klaidonis. Piektais ilgi skatījās, tad lepnā uzvaras priekā paziņoja, ka šī vīra augums un miesasbūve ir tieši tādi paši kā Lidjardam no Vaitija fermas, un vai tik mati arī nav tādā pašā krāsā? Sestais norādīja, ka Lidjards ir tepat, galda tālākajā galā, un, kad piektais palūkojās turp, viņš nevarēja to noliegt. Šo un turpmāku minējumu noslēgumā viens, divi, trīs, četri, pieci, seši un visi pārējie klātesošie vienprātīgi atzina, ka nepazīst šo vīru – vismaz tā viņiem šķiet, taču ko var droši zināt, ja viņš ir tādā izskatā?

Šim secinājumam sekojošajā klusumā ierunājās septītais no viesiem: – Bet kas viņam noticis?

Svešinieka drēbes bija viscaur izmirkušas un piesūkušās ar upes smaržu un zaļi brūnām duļķēm. Kāds negadījums uz ūdens, vismaz tik daudz bija skaidrs. Viesi sāka apspriesties par upē draudošajām briesmām, par ūdeni, kas spēj piemānīt arī pašus gudrākos laivniekus.

– Vai laiva kaut kur ir? Vai man aiziet to pameklēt? – ieminējās laivu labotājs Beszants.

Margo ar drošām un saudzīgām kustībām mazgāja asinis no svešā vīra sejas. Viņa satrūkās, atrodot lielu iegriezumu, kas pāršķēla virslūpu, sadalot ādu divās ļenganās strēmelēs, kuras pašķīrušās pavēra skatu uz muti ar nolauztiem zobiem un asiņainām smaganām.

– Liec mieru laivai, – viņa pavēlēja. – Cilvēks ir svarīgāks. Te ir lielāks kaitējums, nekā es varu līdzēt. Kurš aizskries pasaukt Ritu? – Viņa paraudzījās apkārt un pamanīja kādu fermas kalpu, kurš bija pārāk trūcīgs, lai dzertu daudz. – Nīt, tev ir veiklas kājas. Vai tu varētu nepaklūpot aizskriet uz Niedru katedžu un atvest šurp medmāsu? Ar vienu negadījumu pilnīgi pietiek šim vakaram.

Jauneklis aizsteidzās.

Tikmēr Džonatans turējās atstatus no pārējiem. Piemirkušās lelles svaru bija grūti noturēt, tāpēc viņš apsēdās un noguldīja lelli sev klēpī. Zēns atcerējās no papīra masas darināto pūķi, ko kādas ceļojoša teātra trupas aktieri bija atveduši savai izrādei pagājušā gada Ziemassvētkos. Tas bija viegls un ciets un skanēja kā klusas bundziņas, uzsitot pa to ar nagiem. Šī lelle nebija darināta no tā paša materiāla. Viņš atminējās kādreiz redzētās lelles, kas bija piebāztas ar rīsiem. Tās bija smagnējas un mīkstas. Džonatans gan nekad nebija redzējis nevienu tik lielu. Viņš paostīja lelles galvu. Nebija jūtama rīsu smarža – tikai upes. Lelles mati bija darināti no īstiem matiem, un viņš nespēja saprast, kā tie piestiprināti pie galvas. Auss izskatījās kā istas auss kopija. Zēns apbrīvoja rūpīgi nostrādātās skropstiņas. Saudzīgi pieskaroties ar pirksta galu pie to mīkstajiem,

mitrajiem, kutinošajiem galiem, varēja mazliet izkustināt plakstiņu. Viņš pieskārās plakstiņam, cik vien saudzīgi spēdams, un sataustīja kaut ko aiz tā. Slidenu un apaļu kā bumbiņa, reizē mikstu un stingru.

Džonatanu sagrāba kādas tumši neizprotamas izjūtas. Aiz vecāku un viesu mugurām viņš viegli sapurināja lelles augumu. Izslidēja viena roka, pagriežoties pleca locītavā, kā lelles roka nespētu, un viņš sajuta uzbangojam saviļņojumu kā strauju upes vilni.

– Tā ir maza meitenīte.

Aizrāvušies sarunās ap ievainoto vīru, pieaugušie nedzirdēja zēnu.

Viņš atkārtoja skaļāk: – *Tā ir maza meitenīte!*

Tad visi pagriezās.

– Viņa nekādi nemostas. – Džonatanš pacēla izstieptās rokās mazo, izmirkušo augumiņu, lai pieaugušie redzētu paši.

Viņi pagriezās. Piegāja un nostājās ap Džonatanu. Divpadsmit pārsteigtu acu pāri pievērsās mazajam ķermenītim.

Viņas āda mirgoja kā ūdens. Kokvilnas kleitiņas krokas bija cieši pielipušas pie slaidajām rokām un kājām un galva pieliekta uz sāniem tādā leņķī, ko nespētu panākt neviens leļļu meistars. Tā bija maza meitenīte, bet viņi to nebija pamanījuši, neviens pats no viņiem, lai gan tas bija tik acīmredzami. Kurš leļļu meistars tā nopulētos, izgatavojot tik skaistu, tik dabiska izskata lelli, un tad iegērbtu to vienkāršā kokvilnas kleitiņā kā pēdējā nabaga meitu? Kurš gan izkrāsotu lelles seju tik drūmā un nedzīvā izteiksmē? Kuram leļļu meistaram, kā vienīgi pašam Kungam Radītājam, būtu tāds talants, lai izveidotu šādu vaigu-kaulu izliekumu, tādas stilbu līnijas, tik maigu pēdiņu ar pieciem pirkstiņiem – katru tik atšķirīgu pēc lieluma un formas un tik smalki izstrādātu? Protams, tā ir maza meitenīte! Kā viņi varēja kaut mirkli domāt citādi?

Telpā, kur parasti mudžēt mudžēja vārdi, tagad iestājās klušums. Tie viesi, kuri bija tēvi, atcerējās savus bērnus un stingri

apņēmās milēt tos vēl vairāk līdz pat sava mūža beigām. Tie, kuri jau bija veci un nekad nebija pazinuši vecāku laimi, sajuta šo trūkumu kā sāpīgu dūrienu sirdī, bet tos, kuri bija bez bērniem un vēl gana jauni, pārņēma ilgas kādudien turēt rokās savu atvasīti.

Beidzot kāds pārtrauca klusumu:

– Miļlais Dievs!

– Pagalam nabaga mazulīte!

– Noslikusi!

– Mammīt, pieliec viņai pie mutēs spalviņu!

– Ak, Džonatan! Viņai jau ir par vēlu.

– Bet tam vīram palīdzēja!

– Nē, dēliņ, viņš jau elpoja pats. Spalviņa tikai palīdzēja mums saskatīt, ka viņš vēl ir dzīvs.

– Viņai var būt tāpat!

– Skaidri redzams, ka viņai jau beigas, nabaga meituks. Viņa neelpo, turklāt paskaties uz ādas krāsu. Kurš aiznesīs šo nabaga bērnu uz garo kambari? Paņem tu viņu, Higs.

– Bet tur ir auksts, – Džonatans iebilda.

Māte viegli uzplīkšķināja viņam pa plecu. – Viņai tas netraucēs. Viņa vairs īsti nav šeit pie mums, un tur, kurp viņa ir devusies, nekad nav auksts.

– Ļauj man viņu nest.

– Tu nes lukturi un atslēdz durvis Higsas kungam. Tev viņa ir par smagu, miļumiņ.

Grants racējs paņēma meitenītes ķermeni no Džonatana pagurušajām rokām un pacēla, it kā tas nebūtu smagāks par zosi. Džonatans apgaismoja ceļu ārā un ap stūri līdz mazai mūra saimniecības ēkai. Aiz biezām koka durvīm atradās šaura bezlogu noliktavas telpa. Tās grīda bija parasts zemes klons, un sienas nebija ne apmestas, ne krāsotas, ne panelētas. Vasarā tā bija laba vieta, kur atstāt noplūktu pīli vai foreli, ko vēl nekārojās cept un ēst, bet tādā ziemas vakarā kā šis kambarī valdīja bargs sals. Pie vienas sienas bija novietots akmens blūķis, un

uz tā Higgs noguldīja meitenīti. Džonatans, atceroties papīra masas trauslumu, saudzīgi balstīja plaukstā viņas galvu (“Lai viņu nesavainotu”), kad tā saskārās ar akmeni.

Higsa lukturis apspīdēja meitenītes seju.

– Mamma teica, ka viņa ir mirusi, – Džonatans ieminējās.

– Tā ir, puikiņ.

– Mamma teica, ka viņa ir kaut kur citur.

– Tā ir.

– Man gan izskatās, ka ir tepat.

– Viņas galvā vairs nav nevienas domas. Dvēsele ir viņu atstājusi.

– Vai viņa nevar būt aizmigusi?

– Nē, puikiņ. Tad jau tagad būtu pamodusies.

Luktura gaisma meta mirgojošas ēnas uz sastingušās sejiņas, ar silto kvēli cenšoties maskēt ādas nedzīvo bālumu, taču tā nespēja aizstāt iekšējo dzīvības starojumu.

– Reiz kāda meitene bija aizmigusi simt gadus. Viņu pamodināja ar bučiņu.

Higgs izmisīgi samirkšķināja acis. – Es domāju, ka tā ir tikai pasaka.

Gaismas aplis atstāja meitenītes seju, uz brīdi apgaismojot Higgsa pēdas, dodoties ārā no kambara, bet pie durvīm viņš attapās, ka Džonatana nav viņam līdzās. Pagriezies viņš atkal pacēla lukturi īstajā brīdī, lai redzētu, kā zēns pieliecas un tumsā pieskaras ar lūpām bērna pierai.

Džonatans cieši vēroja meitenīti. Tad viņa pleci saguma.

Viņi aizslēdza aiz sevis durvis un devās atpakaļ.